

EEAE · REFORÇ

Reforç · 1a avaluació (unitats 1-3)

L'imprescindible del bloc econòmic de la matèria: escassetat, decisions racionals i economia ètica i sostenible, explicat en llenguatge senzill.

1a avaluació · Unitats 1, 2, 3

REPÀS TEÒRIC

U1. L'economia i el problema de l'escassetat

L'**economia** naix d'un fet tossut: els **recursos són limitats** (temps, diners, materials, treball) i les **necessitats i desitjos són il·limitats**. A això ho anomenem **escassetat**, i és el problema econòmic bàsic. Com que no podem tindre-ho tot alhora, sempre estem obligats a **triar**.

Cada vegada que triem una opció renunciem a altres. El valor de la millor alternativa a la qual renunciem és el **cost d'oportunitat**. No sempre es mesura en diners: si dediques la vesprada a estudiar, el seu cost d'oportunitat pot ser el partit que et perds. És la cara oculta de tota decisió.

Una altra idea clau és l'**eficiència**: usar els recursos sense balafiar-los, obtenint el màxim resultat amb els mitjans disponibles. Balafiar recursos també és un problema econòmic. I per a repartir allò escàs, les societats usen tres grans mecanismes: el **mercat** (els preus), l'**autoritat** (decidix l'Estat) i la **tradició** (es fa com sempre).

U2. Decisions econòmiques: racionalitat i comportament

El model clàssic suposa que les persones decidim com un **homo economicus**: de manera perfectament racional, comparant costos i beneficis i triant sempre allò que més ens convé. Prendre una **decisió racional** és, justament, comparar el benefici i el cost de cada opció i quedar-se amb la de major **benefici net** (benefici menys cost).

Però l'**economia del comportament** demostra que en la pràctica no som tan racionals: tenim una **racionalitat acotada** (informació i temps limitats) i cometem errors sistemàtics anomenats **biaixos**. Alguns freqüents: l'*efecte ramat* (fer allò que fa el grup), l'*aversió a la pèrdua* (les pèrdues ens fan més mal que allò que ens alegren els guanys iguals) i l'*ancoratge* (fixar-nos en un primer número encara que siga irrellevant). Les persones busquen maximitzar la seua **utilitat** (la satisfacció que els aporta alguna cosa), però el benestar no és només diners: la **qualitat de vida** inclou salut, temps i relacions. Per això sorgeix el debat entre **eficiència** (produir el màxim) i **equitat** (repartir-lo de manera justa).

U3. Economia connectada: ètica, sostenibilitat i ODS

L'economia no flota fora del planeta. Tota activitat consumix recursos i genera impactes. La **sostenibilitat** consistix a satisfer les necessitats d'hui sense comprometre les de les generacions futures, conciliant tres dimensions: **econòmica** (ser viable), **social** (cuidar les persones) i **ambiental** (respectar el medi).

De vegades el mercat no arreplega bé tots els costos: quan una activitat perjudica tercers sense pagar-ho (per exemple, una fàbrica que contamina) hi ha una **externalitat negativa**, un tipus de **fallada de mercat**. El **cost social** és llavors major que el cost privat, i això justifica que intervinga el sector públic (encara que la seua intervenció també pot fallar).

Enfront del model **lineal** (extraure, produir, usar i tirar) es proposa l'**economia circular**: mantindre els materials en ús el màxim de temps possible mitjançant reutilització, reparació i reciclatge. I com a full de ruta mundial està l'**Agenda 2030**, amb els seus **17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS)** que connecten decisions econòmiques amb reptes socials i ambientals.

EL QUE ÉS ESSENCIAL

- L'escassetat és el problema econòmic bàsic: els recursos són limitats i les necessitats, il·limitades, així que sempre cal triar.
- Tota elecció té un cost d'oportunitat: el valor de la millor alternativa a la qual renunciem.

- Decidir de manera racional és comparar els beneficis i els costos de cada opció i quedar-se amb la que aporta major benefici net.
- Els biaixos cognitius (efecte ramat, aversió a la pèrdua, etc.) fan que en la pràctica no decidim sempre de manera perfectament racional.
- L'activitat econòmica i empresarial ha de ser ètica i sostenible: tindre en compte l'impacte social i ambiental, no només el benefici.
- Els 17 Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) de l'Agenda 2030 són el full de ruta mundial per a un desenvolupament sostenible.

VOCABULARI

escassetat

recursos

necessitat

cost d'oportunitat

decisió racional

cost-benefici

biaix cognitiu

sostenibilitat

ètica empresarial

ODS

Agenda 2030

responsabilitat social

EXEMPLES RESOLTS

1. **Calcula un cost d'oportunitat complet.** Marta té un dissabte lliure. Pot anar al cine (entrada de 9 €, dura 2 hores) o treballar de cangur eixes 2 hores a 7 €/hora. Decidix anar al cine. Quin és el cost d'oportunitat total de la seua decisió, en euros?

El cost d'oportunitat inclou allò que *gasta* i allò que *deixa de guanyar*.

1. Allò que gasta: l'entrada del cine = 9 €.

2. Allò que deixa de guanyar: en anar al cine no fa de cangur. 2 hores × 7 €/hora = 14 €.

3. Cost d'oportunitat total: 9 € + 14 € = **23 €**.

Idea clau: el cost real d'una decisió no és només allò que pagues, sinó també el valor de la millor alternativa a la qual renuncies.

2. **Tria amb el criteri del benefici net.** Una empenedora estudia dos comandes. La comanda A li reporta uns ingressos de 1.000 € amb uns costos de 600 €. La comanda B li reporta 1.500 € d'ingressos amb 1.200 € de costos. Només pot acceptar-ne una. Quina tria una decisió racional?

Una decisió racional compara el **benefici net** = ingressos – costos.

Comanda A: 1.000 – 600 = **400 €**.

Comanda B: 1.500 – 1.200 = **300 €**.

Encara que B factura més (1.500 > 1.000), allò que importa és allò que *queda*: A deixa 400 € i B deixa 300 €.

Tria la **comanda A**, perquè el seu benefici net és major. El cost d'oportunitat de triar A és el benefici de B a què renuncia: 300 €.

3. **Identifica el biaix.** Una botiga en línia marca «Abans 100 €, ara 70 €» en un abric que no necessites, i el compres perquè et pareix una ganga. Explica quin biaix està actuant i com evitar-lo.

Ací actua el **biaix d'ancoratge**: el primer número que veus (100 €) es convertix en el teu punt de referència, així que 70 € et pareix barat *en comparació*, encara que eixe preu mai fora real o l'abric no et faça falta.

L'error és decidir comparant amb l'àncora en compte de preguntar-te allò que de veritat importa:

necessite l'abric? 70 € és un bon preu per a ell en si mateix?

Com evitar-ho: ignora el preu ratllat, compara amb altres botigues i decidix segons la teua necessitat real i el teu pressupost, no segons el «descompte».

4. **Distingix cost privat i cost social.** Una fàbrica produïx 5.000 peces. A l'empresa cada peça li costa 6 € (materials, treball, energia), però a més genera una contaminació que provoca un dany al barri valorat en 2 € per peça. Calcula el cost privat total, el cost extern total i el cost social total.

Separem qui suporta cada cost.

Cost privat total (allò que paga l'empresa): $5.000 \times 6 \text{ €} = 30.000 \text{ €}$.

Cost extern total (el dany que patixen altres, l'externalitat): $5.000 \times 2 \text{ €} = 10.000 \text{ €}$.

Cost social total = cost privat + cost extern = $30.000 + 10.000 = 40.000 \text{ €}$.

Idea clau: quan hi ha externalitat negativa, el cost social (40.000 €) és major que el cost privat (30.000 €). El mercat, per si sol, no arrecplega eixos 10.000 € de dany: és una fallada de mercat que justifica la intervenció pública.

PRACTICA

- Definix amb les teues paraules el problema de l'**escassetat** i explica per què obliga a triar. Posa un exemple del teu dia a dia.
- Distingix entre un **bé econòmic** i un **bé lliure**. Classifica estos quatre: (a) l'aire que respires; (b) una botella d'aigua mineral; (c) la llum del sol; (d) una samarreta.
- Un estudiant disposa de 4 hores un dissabte. Pot estudiar o treballar de repartidor cobrant 8 € l'hora. Decidix estudiar les 4 hores. Quin és el **cost d'oportunitat** en euros de la seua decisió?
- Calcula el **cost d'oportunitat total** de fer un curs d'un any: la matrícula costa 800 € i, per a fer-lo, deixes una faena en què guanyaves 9.000 € eixe any. Quant et costa de veritat el curs?
- Una empenedora valora dos opcions per a invertir 5.000 €. L'opció A li reportaria 800 € de benefici; l'opció B, 1.100 €. Aplicant una decisió **racional cost-benefici**, quina opció tria i quin és el cost d'oportunitat?
- Dos opcions de negoci: l'opció A dona uns ingressos de 2.000 € amb 1.400 € de costos; l'opció B, 2.500 € d'ingressos amb 2.100 € de costos. Calcula el **benefici net** de cadascuna i digues quina tria una decisió racional.
- Explica què és l'**eficiència** econòmica. Dos fleques fan 200 pans al dia: la fleca A gasta 50 kg de farina i la B, 40 kg. Quina és més eficient i per què?
- Explica la **paradoxa del valor** amb l'exemple de l'aigua i els diamants, distingint *valor d'ús* i *valor de canvi*.
- Indica amb quin **mecanisme d'assignació de recursos** (mercat, autoritat o tradició) es decidix en cada cas: (a) el preu del pa en una botiga; (b) el repartiment de les places d'un hospital públic; (c) heretar l'ofici de pescador del pare.

10. Explica què suposa el model de l'**homo economicus** i per què l'**economia del comportament** diu que la realitat no és així.
11. Relaciona cada situació amb el biaix que l'explica: (a) comprar accions només perquè tots les compren; (b) no vendre un producte que no funciona per por a assumir la pèrdua. Biaixos: *efecte ramat* i *aversió a la pèrdua*.
12. Una persona tria entre tres berenars segons la **utilitat** (satisfacció) que li donen: entrepà 8 punts, fruita 5 punts, brioix 6 punts. Si busca maximitzar la seua utilitat, què tria? Què és la utilitat?
13. Explica la diferència entre **eficiència** i **equitat**. Si has de repartir 100 € entre dos persones que han treballat el mateix, quin repartiment seria més equitatiu?
14. Explica la diferència entre una empresa que només busca el **benefici** i una empresa **sostenible**. Cita les tres dimensions de la sostenibilitat.
15. Definix què és una **externalitat negativa** i per què és una **fallada de mercat**. Posa un exemple.
16. Una fàbrica produïx 4.000 peces. Cada peça li costa a l'empresa 5 € i genera a més un dany ambiental de 1,5 € per peça. Calcula el **cost privat total**, el **cost extern total** i el **cost social total**.
17. Explica la diferència entre l'**economia lineal** i l'**economia circular**. Proposa dos accions perquè una botiga de roba siga més circular.
18. Una empresa de mòbils arreplega 600 telèfons vells i aconseguix reciclar el **75 %** d'ells. Quants telèfons recicla i quants acaben en l'abocador?
19. Associa cada idea de negoci amb l'ODS amb què més es relaciona: (a) una app que reduïx el balafament d'aliments; (b) una empresa de panells solars. ODS: 7 (Energia assequible i no contaminant) i 12 (Producció i consum responsables).
20. L'**Agenda 2030**: quants Objectius de Desenvolupament Sostenible té? Relaciona estos projectes amb el seu ODS: (a) beques perquè ningú deixi els estudis; (b) una planta potabilitzadora d'aigua; (c) un pla d'igualtat entre hòmens i dones.
21. **Vertader o fals, raonat**: «Com que l'aire és gratis i no es paga, és un bé econòmic.»
22. **Vertader o fals, raonat**: «El cost d'oportunitat d'una decisió sempre es mesura en diners.»

SOLUCIONARI

1. L'escassetat significa que els recursos (temps, diners, materials) són limitats, mentres que les necessitats i desitjos són il·limitats.
Com que no podem tindre-ho tot alhora, estem obligats a triar: dedicar un recurs a una cosa implica no dedicar-lo a una altra.
Exemple: només tinc 10 € i no m'arriba per al cine i per a una pizza, així que he de triar-ne un dels dos.
2. Un **bé lliure** és il·limitat i gratuït (no és escàs), com l'aire o la llum del sol. Un **bé econòmic** és escàs i té un preu, perquè cal produir-lo o aconseguir-lo.

-
- (a) aire → **bé lliure**.
- (b) botella d'aigua mineral → **bé econòmic** (cal embotellar-la i transportar-la).
- (c) llum del sol → **bé lliure**.
- (d) samarreta → **bé econòmic**.
3. El cost d'oportunitat és el valor de la millor alternativa a la qual renuncia: treballar.
 $4 \text{ hores} \times 8 \text{ €/hora} = \mathbf{32 \text{ €}}$.
Estudiar li ha costat, en termes de cost d'oportunitat, els 32 € que hauria guanyat repartint.
4. El cost real inclou allò que pagues i allò que deixes de guanyar.
Matrícula: 800 €.
Salari a què renunciés: 9.000 €.
Cost d'oportunitat total = $800 + 9.000 = \mathbf{9.800 \text{ €}}$.
Per això estudiar «costa» molt més que la matrícula: cal sumar allò que deixes d'ingressar mentres estudies.
5. Una decisió racional tria l'opció amb major benefici net.
Opció A: 800 €. Opció B: 1.100 €.
Tria l'**opció B** perquè aporta més benefici ($1.100 > 800$).
El cost d'oportunitat de triar B és el benefici d'A a què renuncia: **800 €**.
6. Benefici net = ingressos – costos.
Opció A: $2.000 - 1.400 = \mathbf{600 \text{ €}}$.
Opció B: $2.500 - 2.100 = \mathbf{400 \text{ €}}$.
Encara que B ingressa més, A deixa més benefici ($600 > 400$). Una decisió racional tria l'**opció A**.
7. L'eficiència és obtenir el màxim resultat amb els recursos disponibles, sense balafiar.
Les dos fan 200 pans, però l'A usa 50 kg i la B només 40 kg per aconseguir el mateix.
La **fleca B és més eficient**: aconsegueix la mateixa producció gastant menys farina (5 pans/kg enfront de 4 pans/kg de l'A).
8. La paradoxa del valor es pregunta per què l'aigua, imprescindible per viure, és molt barata, mentre els diamants, que no necessitem, són caríssims.
El **valor d'ús** és la utilitat que alguna cosa ens aporta: el de l'aigua és enorme.
El **valor de canvi** és allò que el mercat paga per alguna cosa: el de l'aigua és baix perquè és abundant, i el dels diamants és alt perquè són escassos.
La clau és l'escassetat: allò que és molt útil però abundant es paga poc; allò escàs, encara que siga menys útil, es paga molt.
9. (a) el preu del pa en una botiga → **mercat** (el fixa l'oferta i la demanda).
(b) el repartiment de places d'un hospital públic → **autoritat** (ho decidix l'Estat).
(c) heretar l'ofici del pare → **tradició** (es fa com sempre s'ha fet).
10. L'**homo economicus** és el supòsit que les persones decidim de manera perfectament racional: amb tota la informació, comparant costos i beneficis i triant sempre allò que més ens convé.
L'**economia del comportament** demostra que en la pràctica no és així: tenim informació i temps limitats (*racionalitat acotada*) i cometem errors sistemàtics anomenats **biaixos** (efecte ramat, aversió a la pèrdua, ancoratge...). Decidim millor del que pareix, però pitjor del que suposa el model clàssic.
11. (a) Comprar perquè tots compren → **efecte ramat** (imitar el grup en compte d'analitzar la decisió).
(b) No retirar un producte que perd diners per por a reconèixer la pèrdua → **aversió a la pèrdua** (les pèrdues ens fan més mal que allò que ens alegren els guanys de la mateixa grandària).

-
12. La **utilitat** és la satisfacció o el benestar que una persona obté en consumir un bé o servei.
Maximitzar la utilitat és triar l'opció que més satisfacció aporta.
Entrepà 8 > brioi 6 > fruita 5, així que tria l'**entrepà** (8 punts), que és el de major utilitat.
13. L'**eficiència** busca produir el màxim possible sense balafiar recursos; l'**equitat** busca repartir de manera justa allò produït.
Si les dos persones han treballat exactament el mateix, el repartiment més equitatiu seria **50 € i 50 €** (a igual aportació, igual repartiment).
De vegades eficiència i equitat xoquen: allò més eficient no sempre és allò més just, i per això cal decidir amb criteris també ètics.
14. Una empresa que només busca el benefici mesura el seu èxit únicament pels diners que guanya.
Una empresa sostenible busca el benefici sense descuidar l'impacte social i ambiental, pensant en el llarg termini.
Les tres dimensions de la sostenibilitat són: **econòmica** (ser viable i rendible), **social** (cuidar persones i comunitat) i **ambiental** (respectar el medi ambient).
15. Una **externalitat negativa** és un perjudici que l'activitat d'algú causa a tercers sense que estos siguin compensats ni es reflectisca en el preu.
És una **fallada de mercat** perquè el preu no arreplega tots els costos reals: la societat suporta un cost (el cost social) major que el que paga qui el provoca.
Exemple: una fàbrica que contamina un riu perjudica veïns i pescadors que no reben res a canvi.
16. Cost privat total (allò que paga l'empresa): $4.000 \times 5 \text{ €} = \mathbf{20.000 \text{ €}}$.
Cost extern total (el dany a tercers): $4.000 \times 1,5 \text{ €} = \mathbf{6.000 \text{ €}}$.
Cost social total = $20.000 + 6.000 = \mathbf{26.000 \text{ €}}$.
El cost social (26.000 €) supera el cost privat (20.000 €) per culpa de l'externalitat.
17. L'**economia lineal** segueix l'esquema «extraure → produir → usar → tirar»: genera molts residus.
L'**economia circular** manté els materials en ús el màxim de temps possible mitjançant reutilització, reparació i reciclatge, tancant el cicle.
Dos accions per a la botiga: (1) usar teixits reciclats i reciclables; (2) oferir un servei de recollida i reparació de peces usades per a allargar la seua vida.
18. Telèfons reciclats: $75 \% \text{ de } 600 = 0,75 \times 600 = \mathbf{450 \text{ telèfons}}$.
Telèfons a l'abocador: $600 - 450 = \mathbf{150 \text{ telèfons}}$.
Aplicar l'economia circular significa, justament, augmentar eixe percentatge de reciclatge per a reduir els residus.
19. (a) App que reduïx el balafament d'aliments → **ODS 12: Producció i consum responsables**.
(b) Empresa de panells solars → **ODS 7: Energia assequible i no contaminant**.
Identificar l'ODS a què contribueix un projecte ajuda a donar-li una orientació social i ambiental clara.
20. L'Agenda 2030 té **17 ODS**.
(a) beques per a estudiar → **ODS 4: Educació de qualitat**.
(b) potabilitzadora d'aigua → **ODS 6: Aigua neta i sanejament**.
(c) pla d'igualtat → **ODS 5: Igualtat de gènere**.
21. **Fals**. L'aire és gratuït i, en condicions normals, il·limitat: no és escàs, així que és un **bé lliure**, no un bé econòmic. Els béns econòmics són precisament els que sí que són escassos i per això tenen preu (com l'aigua embotellada o una samarreta).

22. **Fals.** El cost d'oportunitat és el valor de la *millor alternativa a la qual renunciïs*, i eixa alternativa no ha de ser necessàriament diners. Per exemple, si dediques la vesprada a estudiar, el cost d'oportunitat pot ser el temps d'oci o el partit que et perds. De vegades es pot expressar en euros i de vegades en temps, salut o benestar.